

Het spel van augusta Theodora

Deel 1

Ravenna

Jan Snippe

Schrijver: Jan Snippe

ISBN: 9789461935700

Uitgegeven via: mijnbestseller.nl

Print: Printforce, Alphen a/d Rijn

© Jan Snippe

**In dit verhaal komen personen voor
die deel uitmaken van de historie.**

**Een aantal gebeurtenissen zijn histo-
risch. Ik heb daar een fictief verhaal
doorheen geschreven.**

Fragmenten uit de voorgeschiedenis

Jeruzalem, het jaar 32

Pontius Pilatus, was al zes jaar praefectus van Judea. Een telg uit het geslacht van de Pontii, een man die zich had opgewerkt en een belangrijke positie bekleedde, ver van Rome. Hij voelde zich beslist niet op zijn gemak. Nog niet zolang geleden dacht hij te mogen rekenen op een plaats in de senaat. Hij diende in een verre uithoek van het rijk en zijn machtige vriend Lucius Aelius Seianus was een favoriet van keizer Tiberius. Zijn toekomst zag er goed uit totdat hij vernam dat zijn vriend had deelgenomen aan een complot tegen de keizer. Aelius werd ter dood veroordeeld en terechtgesteld. Pontius Pilatus kende de aard van keizer Tiberius, die zou hem wantrouwen. Vijanden in Rome zouden hem in diskrediet brengen. Hoe ver Judea ook verwijderd was van Rome, het bleef een post die door menigeen werd begeerd.

Veel tijd om na te denken had hij echter niet. Zijn provincie was moeilijk te besturen, regelmatig was er opstand. Dit land was al sinds mensenheugenis bezet. In de oudste tijden waren er Assyriërs, Hettieten, Egyptenaren en Babyloniërs. In de tijden die Pontius Pilatus kende uit de geschriften waren het de Perzen en Grieken geweest die dit land hadden bezet voordat de Romeinen waren gekomen.

Slechts enkele eeuwen kende het land een eigen regering. "De dagen van koning David en koning Salomo". Maar ook in die dagen was er strijd tussen de stammen. Altijd de verhalen over opstand, over profeten uit de woestijn die dingen hadden gezien. Om gek van te worden, vooral als er weer een profeet kwam die het altijd morrende volk in vervoering kon brengen.

Pontius Pilatus had geen hekel aan de bewoners van dit land, wel aan hun religie. Hun halsstarrige dogmatische geloof zorgde altijd weer voor spanning, ze weigerden de keizer als opperpriester, als pontifex maximus te aanvaarden. Vooral als de keizer meende zelf ook iets goddelijks te hebben en eiste dat zijn standbeelden overal moesten staan, ook in de synagogen.

Een man genaamd "Jezus" was enkele jaren geleden uit de woestijn gekomen en werd de "Messias" genoemd, een gezalfde volgens de orakels in dit gebied, zijn komst was voorspeld. Jezus had zich, in tegenstelling tot veel andere gebedsgenezers en profeten, een positie verworven in de gemeenschap. Een groep volgelingen trok met hem rond om van hem te leren. Maar Jezus werd steeds meer profeet in plaats van gebedsgenezer. Regelmatig sloten zich Zeloten bij hem aan. Lastige gewapende opstandelingen die het vechten leken te vereren. Als ze geen reden hadden om de Romeinen lastig te vallen waren ze in staat om elkaar te lijf te gaan.

Pontius Pilatus had vernomen dat Jezus steeds vaker sprak over een nieuw koninkrijk. Hij lag doorlopend overhoop met de schriftgeleerden en priesters over wat wel en niet klopte in de oude geschriften. Anderzijds verkondigde hij dat de Romeinse keizer gerespecteerd diende te worden. Hij vormde tot voor kort geen bijzondere bedreiging totdat zijn gevolg steeds vaker om opstand riep. Daarom liet Pilatus hem al enige tijd vervolgen. Gisteren had een contubernium legionairs hem en zijn volgelingen ontdekt in een boomgaard waar ze zich verscholen. Na een kort gevecht waren Jezus en twee van zijn volgelingen gevangengenomen, de anderen waren gedood of gevlucht. Vandaag zou recht worden gesproken, een formaliteit waarbij de terechtstelling meteen uitgevoerd zou worden.

De schriftgeleerden en priesters hadden gehoord dat de Romeinen Jezus gevangen hadden genomen. Opeens hadden ze zich aangekondigd bij Pilatus en hun zorgen over Jezus uitgesproken.

'Hoe komt het dat hij een naam draagt die ik nog nooit eerder hoorde?' had hij aan enkele Farizeeërs gevraagd.

De hogepriester Kajavas trad op als woordvoerder. Zijn schoonvader "Annas" was daarvoor hogepriester geweest, Pilatus twijfelde er niet aan dat Annas veel invloed had op zijn schoonzoon. Ook bij de Joden was het niet vreemd dat machtige mensen elkaar de goede ambten toebedeelden, ook de religieuze ambten.

'We weten niet hoe hij aan zijn naam komt, praefectus,' antwoordde Kajavas. 'Sommigen beweren dat hij een bastaard is, anderen beweren dat hij de lang verwachte Messias uit de oude overleveringen is.'

'Hij is een gebedsgenezer, heeft iemand van jullie ooit een wonder van hem gezien?'

'Wij denken dat hij een bedrieger is, praefectus. Hij ontpopt zich tot een vijand van Rome.'

Hypocrieten, dacht Pilatus. Ze willen van hem af, hij ondermijnt hun macht. Reden genoeg om dit geval serieus te nemen. Hij krijgt kennelijk zoveel invloed dat zelfs de priesters van hem af willen.

‘Hij werd al enige tijd vervolgd. Hij en zijn vazallen hebben weerstand geboden toen men hem gevangen wilde nemen. Het recht moet zijn loop hebben. Ga, en val me niet lastig met jullie gezeur. Vandaag willen jullie me gebruiken om van een lastige volksmenner af te komen, morgen komen jullie weer in opstand als een keizerlijk decreet jullie niet bevalt.’

Kajavas en zijn priesters dropen af. Ze waren tevreden, het zag er slecht uit voor de lastpost uit Kapérnaüm die het waagde om hun orde en leer te bekritisieren.

Bij opstanden kenden de Romeinen geen genade. Terechtstellingen, slavernij en verlies van alle bezit en rechten waren veelal de straffen voor de opstandelingen. Het verhaal ging dat Jezus een opstand voorbereidde en zichzelf als koning van een nieuw rijk wilde laten uitroepen. Malende dwazen uit de woestijn kon Pontius Pilatus verdragen. Als de macht van Rome in het geding kwam zou hij een dreigende opstand meteen in de kiem smoren door hard optreden en voorbeeldstraffen. Jezus moest veroordeeld worden als hij schuldig was. Er waren getuigen, hij had verzet geboden en gevochten met legionairs, er zou snel recht gesproken worden en daarna zou de rust terugkeren. Althans, zo had hij gedacht totdat deze ochtend opeens een hoogwaardigheidsbekleder uit Rome in de stad was gearriveerd. Legatus Marcus Latheranius voerde al enkele jaren geen legioenen meer aan. Zijn reputatie was groot, hij behoorde tot de weinige favorieten van het Julische keizershuis. Uitgerekend deze man had zich bij Pilatus aangediend en zat nu tegenover hem.

Ondanks de comfortabele sofa, waar hij op lag, voelde hij zich uiterst gespannen. Marcus Latheranius handelde in exotische dieren voor de keizer. Zijn bezoek was niet vreemd, zowel de imperator als de senaat stuurden hun ambtenaren door het rijk. Marcus Latheranius had echter iets bijzonders gevraagd, hij wilde dat Pilatus Jezus zou vrijspreken, een vreemd verzoek dat hem in een lastige positie bracht. Latheranius wilde enkele Joodse rituelen waarnemen en registreren. Ongetwijfeld een onderdeel van de procedure van de altijd wantrou-

wige imperator, Tiberius. Stuurde de keizer iemand om hem te testen? Waarom zou een legatus om genade voor een opstandeling vragen?

‘Welke belangen hebt u bij deze man?’ vroeg Pilatus. ‘Dit land is ver-geven van malende dwazen die van alles gezien hebben in hun een-zaamheid en ascese. De meeste van hen overleven het niet, de woestijn kent geen genade. Zij die terugkomen gaan rond en kramen hun visi-oenen uit. Als ze Rome beledigen laat ik ze straffen, maar de meeste van hen worden uitgelachen en weggehoond door hun eigen volk.’

‘Ik weet het, praefectus. Maar deze man, Jezus van Nazareth, heeft een bijzondere uitstraling. Weet je iets over zijn verrichtingen?’

‘Niet meer dan dat hij opstand predikt, legatus Latheranius. Ik bestuur een provincie en ik kan het me niet permitteren om me te verdiepen in dit soort vreemdelingen. Jezus vormt een gevaar voor Rome, dat vol-staat voor mij. Zijn schuld is duidelijk en zijn mannen hebben tegen onze legionairs gevochten.’

Marcus Latheranius hief zijn hand op.

‘Laat ik duidelijk zijn, Pontius Pilatus. De man is een groot gevaar voor Rome.’

‘Maar waarom dan uw verzoek om genade?’

‘Omdat hij een bijzondere leer verkondigt, zelfs Romeinen raken onder de indruk van zijn woorden. Hij schijnt te kunnen lezen en schrijven, regelmatig heeft hij aanvaringen met schriftgeleerden over wat er staat geschreven en hoe dit geduid dient te worden. Nergens heeft hij echter iets vastgelegd op schrift. Zijn volgelingen kunnen lezen noch schrij-ven en ik wil weten waarom zijn woorden zoveel indruk maken. Zijn komst werd voorspelt door andere profeten. Als hij dood is zal hij zijn kennis meenemen in het graf. Ik wil weten wat hij te zeggen heeft en hoe hij daartoe is gekomen. Waanbeelden in de woestijn?

Ongetwijfeld, maar misschien hebben die omstandigheden hem een dieper inzicht gegeven dat bestudeerd moet worden?

Wanneer en waar heeft hij geleerd om te lezen en schrijven?

Hij schijnt de zoon van een houtbewerker te zijn. Hoe is hij tot zijn inzichten gekomen?

Ik beschouw hem als een vijand van Rome, maar hij draagt iets uit dat vermoedelijk niet zal eindigen nadat hij is gestorven. Hij is de bron, ik wil meer weten van hem. Pas dan kunnen we de strijd op de juiste wijze voeren.’

‘U bent nog maar net in de stad, legatus. Toch weet u al meer over deze opstandeling dan ik,’ grijnsde Pilatus.

‘Om een vijand te kunnen verslaan moet je hem kennen, praefectus. Voordat u hem veroordeelt wil ik meer uit zijn eigen mond horen. Ik heb vooral veel over hem gehoord maar ik ken hem niet persoonlijk. Zijn leer zal voortleven Pilatus. Het is beter om een vijand van vlees en bloed te bestrijden dan het gedachtegoed van een mythisch figuur.’

‘Ik heb lang op hem gejaagd, legatus. Nu ik hem heb, roepen priesters slechte dingen over hem. Een deel van de bevolking wil ook van hem af, ze zijn niet vergeten wat we doen als er opstand komt. Zijn terechtstelling zal voor rust zorgen.’

‘U bent een goede bestuurder, Pontius Pilatus, ik zal daar melding van maken bij de imperator, hoe kunnen we dit dilemma oplossen?’

Pilatus dacht na, daarbij plukte hij aan zijn korte baard. ‘Het spijt me, Marcus Latheranius. Er is al teveel gezegd, er wordt al teveel verwacht. Jezus is een vijand van de staat, er is maar één straf. Ik zal rechtspreken op de manier zoals ik dat altijd doe. Als ik hem spaar zal men dat als zwakte zien. De enige mogelijkheid om hem voor u te behouden is een bevelschrift dat zegt dat ik hem aan u moet overdragen. Heeft de imperator belangen in deze kwestie?’

‘Nee, praefectus Pilatus, Caesar Tiberius weet hier niets van. Mijn mannen hebben me verteld dat Jezus uw gevangene is. Kunt u enkele dagen later rechtspreken? Laat me deze man bezoeken en ondervragen, daarna kunt u met hem doen wat u wilt.’

Weer plukte Pilatus aan zijn baard. Zijn gevoel had hem niet bedrogen, deze man bracht hem in een lastige situatie. Hij koos ervoor om standvastig te blijven, de overtuiging groeide bij hem dat hij op de proef werd gesteld. Aan een officieel bevelschrift waagde de legatus zich niet, dat had een reden. Zijn standvastigheid zou indruk maken.

‘Het spijt me Marcus Latheranius. Ik zal deze man formeel aanhoren op het forum, daar mag hij zich verdedigen. Als ik denk dat hij een vijand van Rome is zal hij terechtgesteld worden.’

Marcus Latheranius stond op en groette de prefect. ‘Jammer, maar ik begrijp uw standpunt. Salve, Pontius Pilatus, mogen de goden u beschermen en voorzien van wijsheid.’

Het was te proberen, dacht Marcus Latheranius toen hij de residentie van Pilatus verliet. Een Romeinse tribuun en enkele bewakers wachtten hem op voor de poort en volgden hem toen hij de straat uit liep. Ze

kwamen veel mensen tegen, allemaal nieuwsgierigen die naar het forum gingen aan de voorzijde van de residentie van Pilatus. In de middag zou zijn rechtspraak beginnen en het plein stroomde altijd vol met mensen die wilden zien hoe Rome afrekende met misdadigers en opstandelingen. *Ze gaan graag kijken, dacht Marcus Latheranius toen hij de grijnzende gezichten van het plebs bekeek. Even vergeten ze hun eigen hopeloze leven en vermaken zich om mensen die een nog ellendiger lot hebben. Het is in iedere stad hetzelfde. Wat heeft Jezus ertoe aangezet om zich te wapenen?*

Waarom heeft hij de confrontatie met Rome gezocht?

De tribuun kwam naast hem lopen en keek hem vragend aan.

‘Niets, hij laat zich niet beïnvloeden. Het was te proberen, maar aan Jezus zullen we niets meer hebben vrees ik,’ zei Marcus Latheranius.

‘Dan zullen we zijn volgelingen moeten benaderen,’ antwoordde de tribuun. ‘Als we de verhalen van hen laten opschrijven zullen we een schat aan informatie hebben.’

‘Ik heb begrepen dat de meeste zijn gevlucht,’ zei Marcus. ‘Ik denk dat ze moeilijk te vinden zullen zijn. Wij zijn per slot van rekening Romeinen en straks rekent Rome met de opstandige Jezus af.’

‘Er is nog een kans, een kleine kans, we kunnen proberen zijn beulen om te kopen,’ opperde de tribuun.

‘Zal hij geranseld en gekruisigd worden?’ vroeg Marcus.

‘Rome past hier dezelfde wetten toe.’

‘Dan is omkopen zeker een mogelijkheid. Ik weet dat het ook in Rome is gelukt,’ zei Marcus. ‘De Joodse wet verbiedt dat een gekruisigde ’s nachts aan het kruis hangt. Voor zover ik weet is Rome geneigd dit soort gebruiken te respecteren. Een bewaker in de nacht een zak goud aanbieden is daarom geen mogelijkheid. Als de avond valt, en de terechtgestelden leven nog, zal men ze doden. Tegenwoordig zijn de wetten voor de legionairs die de terechtstelling moeten uitvoeren erg streng. Als ze zich laten omkopen worden ze zelf geranseld en gekruisigd.’

‘Die wet geldt hier niet,’ wist de tribuun.

Marcus bleef staan en dacht na. ‘Dan zullen de beulen gevoelig zijn voor goud,’ zei hij na enige tijd. ‘We moeten het risico nemen, het is te belangrijk. Kan ik op jullie trouw rekenen?’

Bij deze laatste woorden had Marcus zich tot al zijn begeleiders gericht. Iedereen knikte.

De tribuun zou proberen enkele volgelingen van Jezus te vinden. Met goud kon je ver komen in dit land waar iedereen arm was. Hij kende er een paar van gezicht en zou proberen hen uit te nodigen om hun verhaal over hun belevenissen met Jezus te vertellen. Zijn notarius zou zoveel mogelijk opschrijven, ook dat spoor moesten ze blijven volgen. Marcus wilde alles proberen om Jezus te redden, dat had hij zich voorgenomen en hij was een man die niet snel opgaf. Een van zijn gardisten kreeg de opdracht om op de castra rond te vragen welke legionairs werden aangewezen die de terechtstelling moesten uitvoeren. Zijn trouwe begeleiders zagen zijn zorgelijke gezicht. Sommige wisten dat hij al eerder had geprobeerd om in gesprek met Jezus te komen. Ze meenden allemaal dat Marcus Latheranius wilde onderzoeken waarom Jezus volgelingen kreeg onder de Romeinen. Niemand kende de ware reden waarom hij de opstandeling wilde redden.

Er was veel meer volk toegestroomd dan bij andere rechtszittingen. Pontius Pilatus zat op zijn Curulische zetel die op het bodes voor zijn residentie was geplaatst. Hij had zich de verschillende zaken laten uitleggen. Hij sprak recht over geschillen tussen mensen, hij sprak recht over misdaad en hij sprak recht in kwesties waar het gezag van Rome in het geding kwam. De meest ernstige kwesties werden bewaard voor het laatst. Nu stond Jezus voor hem, geflankeerd door twee van zijn volgelingen. Ze hadden hun wapens gebruikt tegen legionairs van de keizer, een duidelijk bewijs voor de gewelddadige ambities van deze rebellis. Pontius Pilatus las de beschuldigingen voor en keek de man aan. Een tengere zachtmoedige verschijning, niet het type waar Romeinen van schrokken.

‘Je hebt gesproken over een koninkrijk. Er wordt beweerd dat jij daar de koning van zult worden. Dat is in strijd met de wetten van Rome, verraad. Waar zal dat koninkrijk zijn? Wat heb je daarover te zeggen?’

‘In mijn koninkrijk zal ik koning zijn, maar het is geen koninkrijk zoals u denkt. Het is een koninkrijk dat we allemaal in ons dragen.’

Pilatus zakte terug op zijn zetel en liet de schriftrol met beschuldigingen naast zich op de grond vallen. *Dus toch weer zo’n dwaas die te lang in de zon van de woestijn heeft gelopen*, dacht hij.

‘Laat hem je macht zien, Jezus!’ jouwden sommige toeschouwers, opgehitst door schriftgeleerden en Farizeeën. ‘Er zouden toch grote legers van Engelen komen die de Romeinen zouden verjagen?’

Marcus Latheranius stond verborgen in een nis en hoorde wat de mensen riepen. Hij kromp ineen toen hij de woorden van de toeschouwers hoorde. Deze reactie uit het publiek was een directe aanval op Rome en de imperator. Pilatus kon maar één ding doen. Hij zag hoe Pilatus opstond en om stilte maande. 'Ik laat me niet verleiden tot jouw beeldspraak, je gaat rond in dit land en er dreigt opstand, door jou ontkend. Je bent al jaren op de vlucht voor ons, gewapende mannen omringen je en vallen mijn legionairs aan. Heb je nog iets te zeggen voordat ik mijn oordeel uitspreek?'

Jezus zweeg, Pontius Pilatus riep: 'Ik ben hier het gezag, ik vertegenwoordig Rome en ik veroordeel jou, Jezus van Nazareth, en jouw twee handlangers, tot ranseling en de dood aan het kruis. Laat de straf meteen uitvoeren.'

Er steeg een heftig tumult op uit de menigte, het publiek rilde en juichte. Pilatus wist dat hij de goede keuze had gemaakt, geen woedende menigte. Hij liep met grote passen naar de ingang van zijn residentie, gevolgd door zijn bewakers en notarius.

Jezus werd, samen met zijn twee volgelingen, naar de plaats van executie gevoerd. Aan de rand van de stad was een heuvel, de plaats waar de terechtstellingen plaatsvonden. De toeschouwers vormden een haag, sommige van hen hoonden hem. De geseling vormde de ware straf, de veroordeelde werd nagenoeg doodgeslagen. De kruisiging had vooral een symbolische betekenis. De toeschouwers huiverden toen de beulen op het drietal insloegen. Niemand merkte dat Jezus minder zwaar werd geranseld dan zijn twee lotgenoten. Marcus Latheranius zag het wel. *Gelukkig, het is Pella gelukt om de beul te vinden en om te kopen.*

Hij sloeg Jezus met een leren band met kleine knoppen van lood. De beul wist hoe hij met het werktuig moest omgaan en kon zijn daad daardoor goed verbloemen. Hij sloeg slechts met halve kracht, het gegil en het rondvliegende bloed en huid van de twee andere mannen zorgden ervoor dat zijn mildere uitvoering niet opviel. Na de geseling kregen de veroordeelden een houten balk over hun schouders gelegd waaraan hun gestrekte armen werden vastgebonden. Niemand van de toeschouwers dacht nog aan het koninkrijk van Jezus, niemand dacht nog aan zijn liefde en hoopgevende woorden. Enkele mannen die zich achter in de menigte bevonden rouwden om hem, ze hadden bijzondere jaren met hem beleefd en veel van hem geleerd. In hun midden bevond zich ook een jonge vrouw. Ze leek ontroostbaar en de mannen

maanden haar regelmatig tot kalmte, ondanks hun eigen wanhoop en verdriet. Samen met zijn twee lotgenoten werd Jezus op de grond gedwongen. Een legionair doorboorde zijn handen met bronzen pennen en nagelde hem vast aan de balk. Daarna werd de balk op een uit de grond stekende staak bevestigd. De drie mannen gilden het uit van de pijn, hun armen waren vastgebonden aan de balk maar ze hingen even waardoor ze de bronzen nagels voelden trekken. Andere legionairs bonden hun voeten aan de palen, zodat ze steun konden vinden en de druk op hun handen konden verminderen.

‘Geen nagels door de voeten of de enkels,’ zo luidde hun opdracht.

Drie kruizen waaraan de kermende veroordeelden hingen. Hun handen waren doorboord, hun voeten niet. Met of zonder nagels door hun voeten, hun lot bleef gruwelijk. Na de geseling waren ze al stervende. De zon en de vogels zouden hun dood nog pijnlijker en onwaardiger maken.

Golgotha

Laat in de middag zag Caius Valerius de wolken in de verte naderen. Zijn legionairs hadden in het begin veel moeite gehad om de orde te houden. Dit keer was een veel grotere menigte naar de schedelplaats gekomen dan bij andere terechtstellingen. Hij wist waarom en hij had de moeilijke taak om de man te kruisigen die hij nog niet zolang geleden had horen spreken over liefde, hoop en vergeving. Caius Valerius was een decurio, leider van een contubernium, een groep van tien legionairs die een tent deelde. Tot zijn verbazing had hij gezien dat Jezus er minder beroerd aan toe was dan zijn twee lotgenoten. De decurio die de drie veroordeelden aan hem overdroeg had hem toegefluisterd: ‘Niet door zijn polsen, nagel hem door zijn handen. Geen nagels door de voeten of enkels. Bind zijn armen en voeten strak.’

‘Waarom?’ Had hij gevraagd.

‘Geen vragen, iemand zal je aanspreken.’

Op de knekelplaats stonden meerdere palen opgericht. Ze vormden een dreigende aanblik voor de stadsbewoners. Golgotha, de knekelplaats, de plaats waar de vijanden van Rome hun einde vonden. De twee volgelingen van Jezus hingen op dezelfde wijze aan hun gebon-

den armen en doorboorde handen. Bij iedere beweging hadden ze een helse pijn. Nog meer pijn dan de brandende pijn van hun gezeselde lichamen die in de brandende zon hingen. De twee volgelingen van Jezus hadden gesmeekt, gekrijst en gekermd. De toeschouwers hadden gerild en gejuicht bij iedere kreet die ze hoorden. Jezus had gekreund, niet gegild. Hij leek in een trance, alsof de pijn hem minder deerde dan zijn twee lotgenoten. Hij hing in het midden, een symbool omdat hij de leider van de opstand was. De drie mannen hingen ongeveer drie voet boven de grond zodat de menigte hen kon zien.

Na verloop van tijd bedekten steeds vaker de wolken de stralen van de zon. De gruwelijke pijn van de langzame verbranding van hun geselwonden zou de drie mannen bespaard blijven. Veel mensen verlieten de schedelplaats na enige tijd, er was meer te doen dan uren te blijven rondhangen bij de drie mannen die langzaam stierven. De legers van Jezus waren niet gekomen, het was allemaal voorbij. De menigte die nog voor de kruizen stond was verdeeld. Sommigen bespotten de lijdende Jezus en gooiden met kleine steentjes naar hem. Een symbolische daad die inhield dat hij stierf door het kruis, maar ook door stening, de joodse wijze van uitvoering van de doodstraf. Anderen treurden openlijk en probeerden te voorkomen dat er met steentjes werd gegoid. Ze smeekten de stenenwerpers om op te houden. De groep toeschouwers was niet groot meer, maar er was veel tumult. Caius Valerius keek omhoog naar "Jezus van Nazareth" de profeet die, net als veel anderen, uit de woestijn was gekomen na een langdurig en eenzaam verblijf. Jezus keek Caius aan en even dacht hij een glimlach te zien.

Aanvankelijk waren de meeste mannen van zijn contubernium blij met de uitvoering van deze straf, hun beloning was dat ze de bezittingen van de veroordeelden mochten verdelen. Het bleek niet veel te zijn. Hij zag hoe Jezus moeizaam probeerde om zijn polsen te ontlasten door iets meer te steunen op zijn voeten. *Pijn voor pijn, wist Caius. Hij zal het niet lang volhouden, waarom werd hij gespaard?*

Nadat Jezus Caius had aangekeken draaide hij zijn hoofd naar links en rechts om zijn lotgenoten te zien. Twee kermende en vloekende mannen die hem bestookten met hun jammerende vragen. Het geschreeuw van de toeschouwers was te hard zodat Caius de antwoorden van Jezus niet kon verstaan. De menigte werd stiller toen Jezus zijn gezicht ophief en de menigte overzag. Caius dacht iets bovennatuurlijks in zijn

blik te zien, alsof de pijn er even niet was. Even werd het stil, de menigte leek onder de indruk van zijn zachtaardige blik. Zijn aanhangers rouwden, zijn vijanden leken gerustgesteld. Ze wilden hem zien sterven, ze wilden zeker weten dat hij niet meer rond zou gaan en de Zeloten zou inspireren tot oorlog. Hoe gruwelijk zijn lot ook was, Jezus leek zijn waardigheid te hervinden. In de voorste geledingen van de menigte hoorde men hem spreken. Hij sprak troostende woorden naar zijn lotgenoten. De twee mannen hielden op met hun gekerm en gemjammer, kennelijk vonden ze troost in de woorden van Jezus. De mensen die vooraan stonden in de menigte hoorden zijn woorden. Hij sprak over liefde en vergeving, hij vergaf zijn Romeinse beulen en bad in zijn vertwijfeling tot iemand die hij "zijn vader" noemde.

De drie gekruisigde mannen begonnen aan de laatste fase van hun strijd tegen de dood. Lange tijd hingen ze zo roerloos mogelijk. Als ze door hun knieën zakten voelden ze de moordende pijn van de grote nagels in hun handen. Als ze te lang voorover hingen zouden ze stikken. Naarmate ze verder verzwakten gebeurde dat ook meestal. Tijdens dat proces waren ze een prooi voor de raven en andere vogels. Sommige wachters joegen de vogels weg, anderen deden niets zodat de terechtgestelden werden gedood door de pikkende vogels.

Pontius Pilatus had bevolen dat deze gekruisigden voor middernacht van de heuvel gehaald moesten worden. Hij wilde niet dat er die nacht mannen moesten waken bij de terechtgestelden. Niet omdat hij de joodse wet respecteerde. Jezus was geen onbeduidende opstandige slaaf of misdadiger, hij had volgelingen die wellicht konden toeslaan in de nacht, als Jezus nog zou leven.

Vooraan stonden enkele mannen en een vrouw. Caius Valerius kende deze mensen, ze behoorden tot het gevolg van Jezus, zijn discipelen. Ze hadden het gewaagd om hier openlijk te verschijnen en om te rouwen om hun leermeester. Het lukte Jezus om hen met enige regelmaat toe te spreken. Caius kon niet verstaan wat Jezus zei, maar het miste zijn uitwerking niet. Zijn volgelingen vonden troost en ook de stengooiers hielden er mee op. De naderende donkere wolken en het gemommel in de verte waren voor steeds meer mensen het signaal om te vertrekken. Bij de komst van de wolken verdween de zon bijna gelijktijdig achter de verder gelegen heuvels en bergen. Daardoor werd het in korte tijd onheilspellend donker op de knekelplaats. Sommigen vertrokken in grote haast, bang voor wat er zou kunnen komen. Zou

de hemel toch nog opengaan? Zouden de legers van het koninkrijk van Jezus komen om hem te redden?

Caius en zijn mannen stonden nog steeds voor de kruisen opgesteld. De menigte was sterk in aantal afgenomen, het waren alleen nog maar de volgelingen van Jezus. De drie terechtgestelden waren niet ernstig verbrand maar ze vertoonden wel verschijnselen van uitdroging. De regen zou verkoeling brengen, een verkoeling die hun lijdensweg alleen nog maar langer en ellendiger zou maken.

Aan de rand van het terrein stond een groep hoogwaardigheidsbekleders, twee Schriftgeleerden en een Romeinse legatus. Bij hen stonden een tribuun en vier gardisten.

‘Hoog bezoek,’ zei een legionair tegen Caius.

‘Ja, ik denk dat ze zich ervan willen overtuigen dat alles volgens de juiste procedures verloopt, ze zijn gek op procedures.’

Caius was nog niet uitgesproken of de legatus maakte zich los uit de groep en liep in zijn richting, gevolgd door een van de gardisten. Hij groette Caius en stelde zich voor als, Marcus Latheranius, legatus uit Rome. ‘De twee Schriftgeleerden willen getuige zijn van de dood van de man in het midden, de man die Jezus wordt genoemd.’

‘Mijn instructies zijn duidelijk legatus,’ antwoordde Caius. ‘De terechtstelling duurt tot zonsondergang. Wie dan nog niet is gestorven zal worden gedood. Het is nu donker geworden, ik zal mijn mannen de bevelen geven.’

De legatus leek te schrikken. ‘Luister goed decurio, ik bied je een vermogen aan goud als het je lukt om de man die in het midden hangt hier levend vandaan te krijgen,’ fluisterde hij.

Dus dit is de reden waarom Jezus werd gespaard tijdens de geseling, bedacht Caius zich meteen. Dit is de persoon die erachter zit.

Marcus Latheranius overhandigde Caius Valerius een kleine buidel met gouden muntstukken. ‘Dit is slechts een deel, dat mag je houden. Als het je lukt krijg je het tienvoudige. De twee schriftgeleerden die bij mij zijn willen de bevestiging dat Jezus dood is. Als je teruggaat naar de stad zal het lichaam door twee mannen worden opgeëist. Eén van hen zal zich Jozef noemen. Laat deze mannen het lichaam nemen.’

Zonder op een antwoord te wachten draaide de legatus zich om en liep terug naar zijn groep, gevolgd door de gardist. De vrouw die steeds vooraan had gestaan bij de kruisen knielde voor de legatus toen hij haar passeerde. Caius kon haar niet verstaan, maar het was duidelijk dat ze smeekte, ze hield zijn been vast. De legatus schudde zich los

waarop de gardist haar ruw beet greep en weg duwde. De vrouw viel opnieuw op haar knieën en bedekte haar gezicht met haar stoffige handen.

Het begon te regenen en het stof veranderde snel in modder. Aan de wolken en bliksem was te zien dat het noodweer zou worden. Caius dacht koortsachtig na. Hij werd betrokken bij een complot om Jezus van de dood te redden. De kans op een fortuin!

Maar hoe moest hij dit aanpakken? Zijn instructies waren helder, hij mocht de veroordeelden niet aan de kruisen laten hangen, bevel van Pontius Pilatus. Om een kans te maken moest hij zichzelf met Jezus bezighouden. Zijn eigen legionairs mochten niets weten, men kon hem verraden of hij moest zijn goud delen. Hij stuurde zijn mannen naar de groep mensen die nog was overgebleven. 'Jaag ze weg, ik wil geen gekrijs en gevecht als we er een eind aan maken.'

Zijn mannen deden wat hen bevolen werd, ze dreven de kleine groep naar achteren met hun speren. Tegelijkertijd liep Caius Valerius naar het kruis van Jezus en riep hem toe: 'Doe alsof je dood bent, ga vooroverhangen, alleen dan kan ik je redden.'

Wat Caius Valerius hoopte gebeurde ook, Jezus had zijn woorden begrepen. Hij verbeet nog eenmaal de ijselijke pijn in zijn handen, knikte door zijn knieën en bleef vooroverhangen. De duisternis en regen maakten het zicht steeds moeilijker voor de Schriftgeleerden. Ze naderden de kruisen nadat de laatste toeschouwers werden verdreven. De legatus bleef bij zijn bewakers staan aan de rand van het terrein.

Enkele toeschouwers lieten zich niet verdrijven. De vrouw en enkele metgezellen probeerden weer bij de kruisen te komen. De legionairs van Caius hadden hun handen vol om de orde te handhaven. Ze renden achter de mensen van de uiteengevallen groep aan. Caius nam een pilum en stak toe in de zij van Jezus. Hij stak niet diep en op exact de juiste plaats. Jezus kromp ineen, maar er was niemand die dat kon waarnemen. Caius draaide zich om en riep: 'De man genaamd Jezus is dood!'

De vrouw en haar metgezellen vielen op de grond. Ze gilden van verdriet en rolden door de modder. Eén van de Schriftgeleerden kwam naderbij en vroeg aan Caius: 'Hoe weet u dat hij dood is?'

'Hij riep zakte voorover,' zei Caius. 'Ik heb hem gestoken voor alle zekerheid. Caius wees op de wond in de zij van Jezus. 'Er stroomt bijna geen bloed uit, een teken dat hij al dood was toen ik stak. Bij de doden stroomt het bloed niet meer, dus vloeit het ook niet meer!'

De twee andere gekruisigden smeekten om genade maar enkele legionairs beukten met zware ijzeren stangen op hun benen zodat hun botten braken. Daarop zakten ze voorover, niet meer in staat om op hun verbrijzelde en misvormde benen te steunen.

Terwijl de regen met stromen uit de lucht kwam en de bliksem overal te zien was, stikten de twee gekruisigde lotgenoten van Jezus. Caius en een van zijn legionairs hadden de dwarsbalk waar Jezus aan vastzat losgemaakt, net als de touwen om zijn voeten. Samen met een andere legionair tilde hij de dwarsbalk van de paal. 'Help de anderen en houd die dwazen uit de buurt,' beval hij de legionair.

Bij het verwijderen van het touw en de nagels zag Caius dat Jezus nog steeds leefde. Iedereen om hem heen was bezig, het plan leek te slagen! Hij legde Jezus op een kar die achter de kruisen stond. De Schriftgeleerde kwam opnieuw naderbij en boog zich over het lichaam terwijl de regen neer striemde en de bliksem dichtbij insloeg. Alles glom, het modderige gemartelde lichaam van Jezus, de modder om de kar en de uitrusting van de legionairs die zich om de kar bewogen, het had iets onheilspellends. De Schriftgeleerde liep snel weg van de plaats en voegde zich bij zijn metgezel. Ze liepen samen naar de legatus en zijn bewakers, pas toen zei de Schriftgeleerde op plechtige toon: 'De volksmanner genaamd Jezus is dood.'

De twee volgelingen van Jezus hingen voorover, beide waren gestikt. 'Maak ze los en leg hun lichamen ook op de kar, we gaan terug naar de stad,' zei Caius.

Drie legionairs duwden de kar heuvelafwaarts over het modderige pad. De andere legionairs vormden een colonne achter de kar. Ze waren opgelucht dat deze terechtstelling was beëindigd en ze verheugden zich op het warme vuur bij hun tent in de castra. Achter de legionairs liepen de vrouw en haar metgezellen. Als laatste liepen de legatus, de tribuun, en de gardisten. Verder daarachter liepen de Schriftgeleerden die geen deel wilden uitmaken van deze stoet.

Caius Valerius liep voorop. Ze hadden Golgotha verlaten en liepen door een buitenwijk toen twee mannen Caius aanhielden. Een van de mannen zei: 'Ik ben Jozef, ik wil het lichaam van Jezus van Nazareth opeisen, ik wil hem verzorgen en in een graf leggen.'

Met een bonkend hart knikte Caius en liet de mannen hun gang gaan. Er ontstond opnieuw tumult bij de vrouw en haar metgezellen die achter de legionairs liepen. Het lichaam van hun meester werd van de

kar gehaald en even leek het alsof er een gevecht zou ontstaan. De legionairs van Caius Valerius grepen op tijd in en de groep met de huilende vrouw leek daarna in de duisternis op te lossen. De Schriftgeleerden hadden zich in eerste instantie afzijdig gehouden maar toen de groep van volgelingen van Jezus was verdwenen voegden ze zich bij de Romeinen. 'Wat gebeurt daar voor ons?' vroeg een van hen aan Marcus Latheranius.

'Ik weet het niet,' zei Marcus. 'Ik zal zelf gaan kijken.'

Hij gebaarde twee gardisten hem te volgen.

'Wat is er gebeurd?' vroeg hij aan Caius.

'Twee mannen hebben het lichaam van Jezus opgeëist, ik heb dat toegestaan, het gebeurt wel vaker.'

Marcus Latheranius draaide zich om zonder iets te zeggen en liep terug. 'Het lichaam van Jezus is van de kar gehaald,' zei hij.

De Schriftgeleerden riepen bijna in koor: 'Maar dat is ongehoord, wij willen zijn begrafenis waarnemen. Wat moeten we nu melden?'

'Meldt wat u wilt,' zei Marcus. 'U bent getuige geweest van zijn dood. Het is niet ongebruikelijk dat een lichaam wordt opgeëist door nabestaanden, ook dat is uw wet. Waar zeurt u over? Wat denkt u wel niet? Uit mijn ogen, scheer u weg en meldt de dood van de opstandeling aan uw sekte.'

De twee Schriftgeleerden dropen af via een kleine zijstraat en haastten zich naar de hoger gelegen tempel.

Marcus Latheranius riep Caius Valerius bij zich en zei: 'Kom morgen bij me. Je hebt me goed gediend en ik zal je daarvoor belonen. Wat is de verdere procedure?'

'Deze twee lichamen worden buiten de stad in de grond begraven, legatus. Zonder naam, zonder symbool, zonder waardigheid. Daarna breng ik verslag uit bij mijn centurio.'

'En je houdt ons geheim uiteraard buiten je verslag?'

'Uiteraard, legatus, ik wil mijn beloning niet mislopen.'

'Zeg tegen je centurio, nadat je bij hem je verslag hebt gedaan, dat je bij mij moet melden. Ik zorg ervoor dat hij te horen krijgt dat je ook aan mij verslag moet uitbrengen.'

De volgende morgen meldde Caius Valerius zich bij Marcus Latheranius. Hij werd naar een groot terras geleid waar de legatus op een bank zat. Marcus stond meteen op toen hij Caius zag naderen.

'Ik ben blij dat ik je zie.'

Hij nam een zware leren zak die naast hem op de bank had gestaan.

Caius bekeek de inhoud en snoerde de zak dicht.

‘Wil je het niet tellen?’

‘Nee, legatus. Ik zie dat het meer dan genoeg is.’

Caius wilde zich omdraaien en vertrekken, maar Marcus weerhield hem daarvan door te vragen: ‘Wil je niet weten waarom ik Jezus wilde redden?’

Caius draaide zich om en zei: ‘Ik weet niet of het gepast is dat ik dit weet. Als iemand als ik teveel weet kan dat gevaarlijk zijn.’

De legatus glimlachte.

‘Maak je geen zorgen, Caius Valerius. Ik doe niets wat senaat en volk van Rome zou kunnen schaden. Ik ben gefascineerd door deze man en ik wil dat hij zijn gedachten en leer op schrift zet. Praefectus Pilatus twijfelde en we moesten de fanatieke Farizeeën en Schriftgeleerden zand in de ogen strooien. Ik ben blij dat het je gelukt is. Spreek hier met niemand over, nooit, dan kun je de rest van je leven genieten van je rijkdom. Waar kom je vandaan, decurio Caius Valerius?’

‘Uit Ravenna, legatus. Ik hoop daar ooit weer in de velden, net buiten de stad, te gaan wonen.’

‘Dan is deze praemis een mooie garantie voor je grote wens.’

‘Zeker legatus, maar weet u zeker dat Jezus nog leeft? Hij was er slecht aan toe.’

‘Dat weet ik, Caius Valerius. Maar al zou hij dood zijn, dan nog zal ik met zijn volgelingen in contact komen en mijn doel gedeeltelijk bereiken. Ik moest dit proberen en jij hebt je beloning verdiend.’

De mannen namen afscheid en Caius Valerius liep terug naar de castra. Onderweg dacht hij na over wat hij had gehoord. Deze patriciër was een vreemde man. Iemand die gevoelig was voor de woorden van Jezus van Nazareth. Wat had hij gezegd?

Zijn daad zouden senaat en volk van Rome niet schaden. Een vreemde uitspraak, sinds de dagen van caesar Augustus draaide alles toch om de imperator?

Het lot had hem bij deze man gebracht en nu was hij, Caius Valerius, opeens een rijk man. Zelf was hij ook onder de indruk van de woorden van Jezus geraakt. De goden moesten dit bestemd hebben, hij zou zeker enkele offers brengen en proberen om daarbij aan Jezus van Nazareth en Marcus Latheranius te denken. Zijn resterende dienstitjd moest hij zien te verkorten. Hij had geld en daarmee zou het lukken om iemand om te kopen. Daarna kon hij terug naar zijn geliefde Ravenna.

Jeruzalem

De vrouw had gezien wie het lichaam van haar geliefde Jezus van de kar had gehaald. Ze had de twee mannen herkend en de andere mannen die bij haar waren tot kalmte gemaand. 'Het is goed zo,' had ze gezegd. 'We zullen hem nog eenmaal terugzien als we hem naar zijn graf dragen, zijn lichaam is in goede handen. Het was Jozef van Arimathea die het lichaam heeft opgeëist, Andreas was bij hem. Zij zullen ons berichten wanneer we hem mogen zien.'

Ze verlieten de stoet om thuis verder te rouwen en steun bij elkaar te zoeken. De vrouw was al snel haar eigen weg gegaan.

Een vreemde vrouw vonden de volgelingen, maar ze was altijd bij Jezus geweest. Ze beschouwden haar als zijn gemalin, hoewel ze niet wisten of er een huwelijk had plaatsgevonden. Zelfs haar naam was niet duidelijk. Men noemde haar, Magdalena. Maar sommigen noemden haar ook "Lena uit Magda" terwijl Jezus haar vaak "Maria" had genoemd, de naam van zijn moeder.

Via een kleine omweg was ze naar het huis van Josef gegaan. Josef had macht en invloed bij de priesters maar was in stilte een volgeling van Jezus. Andreas was de broer van Simon, beide waren vissers. Simon was een van de trouwe volgelingen, een favoriet van Jezus. Maar Simon was niet meegegaan met de stoet. Hij was eerder weggegaan omdat hij het lijden van zijn meester niet langer kon aanzien. Ook hij had daar aan een kruis moeten hangen. De vrouw wist echter dat Jezus hem een andere taak had gegeven.

'De dag zal komen dat de Romeinen ons zullen overmeesteren, Simon,' had Jezus ooit eens gezegd. 'Jij moet je dan niet in het geweld van de Zeloten mengen. Jij moet mijn gedachtegoed koesteren en uitdragen, je zult weer vissen, Simon. Niet in het meer van Galilea maar op het land, win de zielen van de mensen. Jij bent mijn Petros, mijn rots!'

"De petros", zo noemde Jezus Simon voortdurend. Jezus had haar gezegd dat hij deze Griekse bijnaam voor "rots" kreeg omdat hij de leer moest koesteren en verbreiden.

Ze klopte aan bij het huis van Jozef. Hij liet haar binnen en ze zag dat Jezus leefde!

Andreas en Jozef hadden Jezus naar het huis van Jozef gebracht. Een grote villa met tuinen rondom. Samen hadden ze hem op een bank

gelegd, daarna was Andreas vertrokken. De vrouw zag een Romein die zich over Jezus boog. 'Een man met veel kennis van het menselijk lichaam,' fluisterde Josef.

De Romein verzorgde de wonden van Jezus met grote zorgvuldigheid, zelf en bijzondere instrumenten. Jezus had pijn, de behandeling van de Romein deed hem regelmatig kreunen en de tranen stroomden over zijn wangen. De vrouw knielde naast de bank en kustte haar metgezel. Haar hart leek uit haar borst te bonzen, ze juichte inwendig: 'Hij is niet dood, hij leeft!'

Hoe was dit mogelijk? Ze keek Jozef vragend aan. Die legde zijn vinger op zijn lippen en fluisterde: 'Laat de meester zijn werk doen, straks zullen we praten.'

Nadat de Romein klaar was, reinigde hij zijn handen en instrumenten. Na enkele instructies aan Jozef te hebben gegeven, verdween hij in de duisternis.

'Vertel me over dit wonder,' vroeg de vrouw.

'Vanochtend werd ik aangesproken door een hooggeplaatste Romein,' antwoordde Jozef. 'Ik ken hem, ik heb hem een keer gezien toen Jezus in het openbaar sprak. Hij stond toen vooraan, in onopvallende kleding. Deze middag gaf hij me hoop, hij vertelde me dat hij een poging wilde wagen om Jezus te redden en hij was het die me vertelde wat ik moest doen als de stoet voorbij zou komen. Hij vroeg waar ik woonde. Toen Andreas en ik Jezus van de kar haalden zagen we dat hij nog leefde. Het was de Romein gelukt om Jezus levend bij ons te krijgen. Toen we hem naar mijn huis brachten stond de man die zojuist vertrok te wachten bij onze deur. We verstonden elkaar nauwelijks maar ik heb begrepen dat hij een geneesheer is en dat hij al vaker dit soort wonden heeft verzorgd. Ze wisten precies wat er allemaal ging komen en ze wisten ook waar ik woon.'

De vrouw begon te huilen en boog zich over haar geliefde. 'Je leeft, liefste, je hebt het kruis overleefd, het is een wonder.'

Josef keek naar de vrouw die haar geliefde koesterde en dacht, *Hij heeft de geseling en kruisiging overleefd maar zal hij de dood overwinnen?*

Twee dagen vocht Jezus voor zijn leven. Dankzij zijn sterke geest en de goede zorgen van zijn geliefde Magdalena, vond hij zijn levenskracht terug. Hij was verbijsterd over zijn redding, hij begreep niet wie erachter zat. Op de derde dag was hij in staat om te staan. Marcus Latheranius, bezocht hem die dag en vertelde hem hoe zijn redding tot stand was gekomen. Eerst was de man die hem geselde omgekocht, daarna

de decurio die hem moest overdragen, daarna de decurio die de kruisiging leidde. 'Waarom?' vroeg Jezus.

'Omdat jouw leer niet alleen indruk heeft gemaakt op je landgenoten maar ook op veel Romeinen, je hebt bijzondere inzichten. Helaas ben je de verkeerde man op de verkeerde plaats en op het verkeerde moment. Erger kan het haast niet. Alleen jouw gedachtegoed, dat is mij alles waard.'

'Hoe gaat het nu verder?'

'Ik zal zorgen voor een veilige plaats. Neem vanavond nog afscheid van je volgelingen. Zij, en jouw vijanden verwachten dat je ergens begraven zult worden. De schrik van je volgelingen zal groot zijn. Neem afscheid van hen en kom daarna naar mijn villa. Ik zal ervoor zorgen dat je op een veilige plaats komt. Verzwijg mijn naam en vertel je volgelingen niets. Josef en Andreas hebben gezworen dat ze zullen zwijgen over jouw redding. Ik heb een groot risico genomen, als men mijn bedrog ontdekt zal ik worden vervolgd en terechtgesteld als vijand van Rome. Handel daarnaar, het gevaar is nog niet geweken. Je hebt veel vijanden en de Romeinen denken dat je dood bent. Toon je alleen aan je volgelingen maar vertel niets over je redding.'

Marcus legde uit aan Jezus waarom hij wilde dat zijn volgelingen zijn leer zouden verspreiden in een zo groot mogelijk gebied.

De vrouw wist waar de volgelingen van Jezus samenkwamen om te rouwen. Ze had hen eenmaal bezocht en verteld dat het lichaam van Jezus in goede handen was en verzorgd werd.

'Wanneer krijgen we zijn lichaam te zien?'

Magdalena had gezwegen, ze wist het zelf ook niet op dat moment.

'Geduld en vertrouwen, vrienden, dat moeten we samen opbrengen.'

De volgelingen putten troost uit de houding van Magdalena, haar verdriet moest groot zijn en toch lachte ze en soms straalde ze zelfs een beetje, iets dat Simon ergerde. Op de avond van de derde dag na zijn terechtstelling gingen Jezus, Jozef, Andreas en Magdalena naar het huis waar de volgelingen van Jezus samen kwamen. Jozef en Andreas droegen Jezus op een baar. De volgelingen waren volkomen verbijsterd toen ze hun meester levend zagen, een wonder. Thomas, een van zijn trouwste volgelingen, mocht zijn wonden van de geseling en kruisiging betasten. Jezus vertelde hen over zijn lijdensweg en zijn aanstaande vertrek.

'Wat moeten we zonder u meester?' vroeg Simon vertwijfeld.

‘Predik mijn leer en wordt mijn petros, Simon. Ik zal van hier vertrekken en mijn koninkrijk vinden. Door mijn kruisiging kunnen jullie rondgaan en prediken. Ik heb geboet voor onze daden en zonden. De Romeinen en schriftgeleerden denken dat ik dood ben. Dat geeft jullie de ruimte om mijn gedachtengoed te verspreiden. Het gaat niet om mijn lichaam, het gaat om mijn gedachten. Doe wat ik jullie heb opgedragen, dan zullen we elkaar zeker ontmoeten in het koninkrijk van mijn vader. Vertel ons verhaal aan iedereen zodat we niet zullen worden vergeten. Ik draag al mijn kracht en wijsheid op jullie over. Laat alles wat ik bezit in jullie varen zodat jullie dezelfde kracht en wijsheid hebben als ik.’

Iedere volgeling afzonderlijk kreeg de handen van Jezus op zijn hoofd, een zegening die hij ook vaak gebruikte tijdens zijn gebedsgenezingen. Daarna nam hij afscheid.

‘Vanaf nu zijn jullie geen volgelingen meer. Vanaf nu zijn jullie ‘apostelen’ die de boodschap van hoop moeten verkondigen. Vertel aan iedereen dat het koninkrijk nabij is voor hen die hun hart durven te openen. Simon Petros zal de nieuwe leider zijn. Ik ga nu, rouw niet langer om mij, ik leef en ik zal jullie in mij dragen zoals jullie mij in jullie harten dragen.’

Jozef en Andreas droegen hem weer terug. Zijn volgelingen konden het niet bevatten. Ze zaten nog uren na te praten en Simon deed zijn uiterste best om ervoor te zorgen dat de wil van Jezus zou geschieden. ‘Hij heeft de dood overwonnen omdat zijn geest sterker is als zijn lichaam.’

Met die boodschap vertrokken de nieuwe apostelen uit het huis waar ze Jezus nog eenmaal hadden gezien. Later zeiden anderen in de stad, Jezus ook gezien te hebben. Jezus had de dood getrotseerd.

Nog diezelfde nacht vertrok een kleine groep mensen uit Jeruzalem. Ze zouden de hele nacht en de volgende dag reizen. In de haven van Caesarea gingen ze twee dagen later aan boord van een schip dat hen naar Cyprus bracht. Het eiland, noordelijk gelegen, waar Grieken, Romeinen en Joden woonden. Ze kenden het meer van Galilea, op zee waren ze nooit geweest.

Jezus en Magdalena kregen een woning toegewezen in de stad Salamis. Daar herstelde hij verder dankzij de goede zorgen van Magdalena en de geneesheer van de procurator van het eiland.

Enkele weken later verscheen legatus Marcus Latheranius in zijn woning. 'Schrijf je verhaal Jezus van Nazareth. Schrijf over jouw dagen in de woestijn, jouw ascese, en hoe je tot je gedachten bent gekomen. Schrijf over jouw koninkrijk dat in al onze harten zit. Je zult nooit terug kunnen naar Galilea. Je bent een bedreiging voor de priesters omdat je hen in kennis overtreft. Je bent een bedreiging voor de Romeinen omdat je woorden tot opstand leiden. Maar jouw woorden en daden hebben veel indruk gemaakt bij mij en andere Romeinen met macht en invloed. Daarom moet je je verhaal schrijven. Op een ander moment, en op een andere plaats zal jouw leer wel begrepen worden en wortelschieten. Het is goed dat jouw volgelingen rondgaan, de mythe is waardevoller dan de zoon van de houtbewerker. Veel mensen hunkeren naar de rust en eenvoud van jouw koninkrijk. Veel Romeinen haten de "goddelijke" caesar Tiberius en zijn grootheidswaanzin. Ik zal je daar niet mee belasten. Geniet van het leven, je hebt de dood van dichtbij gezien. Geniet van dit mooie eiland. Hier zul je bescherming vinden.'

Marcus nam daarna snel afscheid en Jezus en Magdalena zouden hem lange tijd niet meer zien.

Jezus schreef zijn verhaal in de daaropvolgende jaren. Magdalena baarde drie zoons en een dochter. Jezus noemde haar alleen nog maar "Maria" vanaf het moment dat zij hun eerste kind had gebaard. Het waren voorspoedige en rustige jaren in Salamis. Regelmatig ontvingen ze berichten van Marcus Latheranius waarin hij Jezus bleef aansporen om zijn verhaal te schrijven.

Jezus sprak niet in het openbaar, hij had de dood gezien en de sporen van zijn marteling zou hij altijd bij zich dragen. Hij opende een werkplaats bij zijn kleine woning en maakte prachtige meubelstukken die al snel gewild waren bij de rijken op het eiland. Het schrijven kostte hem veel moeite. Het lezen had hij als kind geleerd van enkele oudere schriftgeleerden. Zelf iets schrijven had hij nog nooit eerder gedaan. Zijn doorboorde handen genazen echter voldoende om het gereedschap te hanteren dat hij nodig had om het hout te bewerken. Soms werd hij geholpen door een knecht, Josef de Leviet. Ze spraken weinig met elkaar maar hun samenwerking verliep goed. Josef was trots op het feit dat hij veel van de Thora wist, het heilige schrift van de Joden. Een enkele keer discussieerden ze over de teksten en al snel merkte Josef dat Jezus hem de baas was in kennis en interpretaties. Op een

dag verscheen Josef niet meer in de werkplaats. Samuel, de oudste zoon van Jezus, wist enkele maanden later te vertellen dat Josef was vertrokken naar Antiochië.

Pas na vier jaar verscheen Marcus Latheranius weer op Cyprus. Men had hem benoemd tot praefectus van Alexandrië, een belangrijke post. Hij had bezittingen in Rome en Alexandrië en zijn aanzien was groot. Hij verdiende een fortuin met de handel in dieren, bestemd voor de keizer en verschillende Romeinse arena's. Samen met zijn driejarige zoon Jano, bezocht hij het kleine huis en de werkplaats. Jezus overhandigde hem de schriftrollen met zijn verhalen zonder dat Marcus er om vroeg. Die knikte dankbaar. 'Ik zal dit werk bewaren, het is de meest pure vorm en alleen een groot vertaler mag het lezen. Nu, op dit moment, slijpen de opvolgers van de keizer hun zwaarden, ze zullen vechten om de macht. Nu is het nog Tiberius, maar ze moorden elkaar uit, ze intrigeren en ze verzwakken zichzelf, net als Rome. Op het goede moment zal ik daar zijn en Rome op het goede pad brengen. Ik zal Rome verlossen van het gif van de verderfelijke Tiberius. Dood aan het Julisch-Claudische geslacht!'

Marcus Latheranius begon te trillen maar vond zijn zelfbeheersing snel terug. Met een vlakke stem richtte hij zich tot Jezus en zei: 'Vergeet mij, we zullen elkaar niet meer terugzien. Jouw leer en jouw inzichten zijn van grote waarde, jouw volgelingen gaan rond als apostelen en ik zal jouw leer op het goede moment openbaren in Rome.'

'Ik wil u een geschenk geven,' zei Jezus.

Hij haalde een bewerkte cista uit zijn werkplaats. De cista was niet groot en blonk uit in al zijn eenvoud. Zorgvuldig aangebracht schrijnwerk, symbolen die Jezus graag gebruikte en beslag van brons. Marcus aanvaardde de kleine cista dankbaar. Hij stopte de schriftrollen erin en vertrok snel.

'Het is niet geschreven in de taal van de Romeinen,' zei Jezus. 'Ook niet in het Grieks. Beide talen beheers ik onvoldoende om mijn verhaal te kunnen schrijven.'

'Het hindert niet, Jezus. Ik ken mensen die jouw taal beheersen. Laat dat genoeg zijn.'

Jezus en Maria Magdalena zouden Cyprus nooit meer verlaten. Ze vertelden hun kinderen niet veel over hun roerige verleden. Hoe meer

hun kinderen wisten, hoe gevaarlijker het voor ze zou zijn, in de haven hoorden ze vaak verhalen over datgene dat Jezus allemaal teweeg had gebracht. Een enkele keer spraken Magdalena en Jezus over hun dagen in Galilea, zeker als ze weer iets hoorden over hun oude vrienden.

‘Ze reizen rond, ze doen wat ik ze heb gevraagd,’ zei Jezus verbaasd. ‘Kun je je het voorstellen? Simon, Johannes, Phillipus en Tomas verkondigen de dingen die ik heb gezegd. Ze reizen niet alleen door de heuvels van Judea en Galilea, ze reizen ook naar Anatolië en Alexandrië. Ik hoorde dat een man uit het noorden eerst jaagde op Simon en de anderen, nu schijnt hij mijn leer in Graecia te verkondigen. Men noemt hem Paulus. We hebben elkaar nooit ontmoet, waarom gaat hij rond en verkondigd hij mijn gedachten?’

‘Laat het los,’ antwoordde Magdalena. ‘Vergeet het allemaal. Jij hebt de dingen die je hebt gezegd en gedaan opgeschreven, de Romein weet wat hij ermee moet doen. Laat het los en geniet van je kinderen, Jezus. Vergeet nooit dat jouw leer je aan het kruis heeft gebracht. En ik zag hoe slechts enkele volgelingen je trouw bleven. Laat hen doen wat jij ze hebt gevraagd.’

Toen Jezus stierf waren zijn kinderen bewoners van Salamis die geen enkele band voelden met het land waar hun ouders vandaan kwamen. Magdalena stierf twee jaar later, in het jaar 58, zij werd bij haar geliefde Jezus begraven op een kleine begraafplaats landinwaarts, buiten de stad. Hun drie zoons huwden Cypriotische vrouwen en werden vissers. Hun dochter, Lydia, was een uitzonderlijk knappe vrouw. Zij huwde een rijke Griekse handelaar en vertrok met hem naar Byzantium.

Ravenna, het jaar 45

Caius Valerius had angstige tijden gekend maar het was hem gelukt om zijn goud te beschermen. Een dergelijke hoeveelheid goud kon hij nergens onderbrengen in de castra. Iedere optio of notarius die zou meteen argwaan hebben gekregen en, in het gunstigste geval, zwijggeld eisen. Voor zijn contubernium kon hij ook niets verbergen, de mannen waar hij leiding aan gaf en die zijn tent deelden zaten te dicht op elkaar.

Hij had zijn goud meteen verstoppt op een plek tussen de rotsen, op een afgelegen plaats. Zonder de ballast van zijn buit had hij het dagelijks leven weer opgepakt en zijn gedachten geordend. Met enkele goudstukken lukte het hem om zijn centurio ertoe te bewegen dat hij werd bevorderd tot optio. Vanaf dat moment had hij een tent voor zichzelf en een knecht. Hij had zijn knecht zorgvuldig uitgekozen, een aan lagerwal geraakte Romein die door drank en gokschulden zijn staatsburgerschap was kwijtgeraakt en daar lering uit had getrokken. Hij was tot slavernij vervallen maar Caius bood hem een nieuwe kans en eiste daarvoor onvoorwaardelijke trouw. Samen hadden ze zich, door de jaren heen, weten te handhaven in het legioen waarin ze dienden. In het jaar drieënveertig kreeg Caius Valerius zijn honesta missio. Hij beloonde zijn knecht en keerde als rijk man terug naar zijn geboortestad, Ravenna. Daar kocht hij een stuk land en liet daarop een kleine villa bouwen. Ravenna was in die dagen een bloeiende stad dankzij de landbouw en het verwerken van riet. Hij huwde Morela, de dochter van een eenvoudige visser. Ze behoorde niet tot de groep van de mooie vrouwen uit de stad en ze was dan ook zeer gelukkig met haar huwelijk. Een Romeinse veteraan die een fortuin had verdiend had haar gekozen. 'Waar heb je je fortuin mee gemaakt?' vroeg ze Caius op een dag.

'Ik heb zuinig geleefd, gedurende mijn diensttijd. Ik ben tweemaal bevorderd en ik mocht in enkele gevallen meedelen in een grote buit. Ik heb nooit gedobbeld, ik heb nooit deelgenomen aan drinkgelagen en ik heb slechts een enkele keer een hoer genomen om toe te geven aan mijn driften.'

Ze knuffelde hem en fluisterde: 'Dan ben ik heel blij met jouw zuinigheid. Je bezorgt mij en mijn familie veel trots en geluk.'

Hij omarmde haar stevig en fluisterde in haar oor: 'Bezorg jij me dan enkele mooie kinderen en een geriefelijk leven, dan zullen we beide gelukkig zijn.'

Door de jaren heen was het beeld van de kruisiging en het gezicht van de lijdende Jezus voor hem vervaagd. Misschien zou het wel volledig verloren zijn gegaan als hij een voorval in Ravenna gemist zou hebben. Op een dag wandelde hij door de stad met Morela. Ze genoot van deze wandelingen door de menigte en kon het niet laten om aan iedereen te laten zien dat zij het was die door Caius Valerius was uitgekozen. Ze genoot van de jaloerse blikken van andere vrouwen.

Op het marktplein speelde zich altijd hetzelfde ritueel af. Zij kocht wat nodig was en enkele snuisterijen. Hij ging op een terras zitten en genoot van een beker mulsum of cervisia. Er waren altijd wel mannen die ook in een legioen hadden gediend en samen praatten ze over het verleden en hun vrouwen. Dit soort samenkomsten werden vooral interessant als er vreemdelingen uit andere steden bij kwamen zitten. Handelaren en boodschappers vertelden dan over de gebeurtenissen in de steden waar ze geweest waren. Ook op deze dag was er een handelaar die zijn verhaal vertelde. 'Ik was in Antiochië en woonde een bijeenkomst bij van "christenen". Een sekte van volgelingen van een man genaamd "Christos", de gezalfde. Een bijzonder verhaal over een verlosser die door Judea en Galilea trok. In die dagen werd hij "Jezus" genoemd. Een Arameeër die tot op de dag van vandaag nog aanhangers heeft die zijn leer verspreiden. Zelfs in het zondige Rome vindt zijn leer gehoor, begreep ik later. Een leer over verdraagzaamheid en een koninkrijk van liefde en barmhartigheid.'

'Zag je alleen zijn volgelingen of zag je hem ook?' vroeg Caius.

'Men beweert dat hij de dood heeft overwonnen. Na zijn geseling en kruisiging keerde hij terug naar zijn volgelingen. Daarna reisde hij naar zijn koninkrijk waar iedereen welkom is die zijn leer volgt.'

De dood overwonnen?

Hij heeft zijn leven te danken aan Marcus Latheranius en aan mij.

De handelaar vertelde over wat hij had gehoord tijdens een bijeenkomst. Caius Valerius had daar geen aandacht voor. Zijn gedachten gingen terug naar de tijd dat hij diende in Jeruzalem en de kruisiging uitvoerde van de man die nu "Chrestos" werd genoemd. Dit kon geen toeval zijn. Wat hadden de goden met hem voor?

Terwijl hij met zijn vrouw het marktplein verliet hoorde hij haar praatjes over de roddels in de stad niet, het kon zijn interesse niet

wekken. Hij was met zijn gedachten terug op Golgotha, op die broeierige middag en vroege avond met de inktzwarte lucht, de blinkende regen en bliksem. Het stond hem weer helder voor de geest, ook zijn toenmalige voornemen om ooit zijn verhaal op te laten schrijven. Al in het legioen had hij tijdens zijn tijd als optio leren lezen en schrijven. Hoewel het hoofdzakelijk om lijsten met goederen een aantallen ging, was het hem gelukt om steeds meer te leren. Ze liepen net de stadspoort uit toen het hem duidelijk werd. De goden wilden dat hij zijn verhaal alsnog schreef. De leer van deze man verbreidde zich en hij, Caius Valerius, had deel uitgemaakt van de redding van Jezus. Hij had de man gered die nu "Messias" werd genoemd. 'We gaan terug,' zei hij tegen Morela, 'ik wil perkament, papyrus, inkt en veren en ik wil een tabula om te schrijven. Ga dat halen, ik ga terug naar de taberna waar ik zojuist iemand hoorde spreken.'

Onderweg naar de taberna kregen de gedachten van Caius steeds meer gestalte. Hij zou zijn verhaal schrijven, hij kende een groot geheim, dat wilde hij vastleggen op papier. Hij mocht het nooit meer vergeten. Destijds had hij Jezus gered. Die was echter slechts één keer voor zijn volgelingen verschenen en daarna vertrokken. Ongetwijfeld was Jezus vertrokken met legatus Marcus. Jezus was een legendarische figuur waar anderen over predikten, hij kende het ware verhaal. Hij had de dood niet overwonnen!

De handelaar zat er nog en Caius ging naast hem zitten. 'Ik hoorde u spreken over de man genaamd, Christos. U vertelde dat u over hem had gehoord in Antiochië?'

'Een apostel vertelde over hem in een huis waar nog meer toehoorders waren. Later was ik in Rome en hoorde dat men sprak over apostelen met hun leer over een Messias die voorspoed en geluk zou brengen. Maar ik hoorde ook dat caesar Claudius sceptisch is. Hij, en alleen hij, is als pontifex maximus in staat om een nieuwe leer te beoordelen en te aanvaarden. De leer van slechts één goddelijk opperwezen bevalt hem alleen als hij dat wezen is!'

'Apostelen?' vroeg Caius.

'Ja, zo worden ze genoemd. Sommigen beweren hem gekend te hebben, anderen zijn bevangen door zijn leer. Ze trekken rond en verkondigen zijn gedachtegoed in de hoop een sterke sekte op te kunnen bouwen.'

Caius bedankte de man en zocht zijn vrouw. Ze had gedaan wat hij haar had opgedragen en ze huurden een slaaf om hun verworven ga-

ding naar hun villa te dragen. Nog diezelfde avond begon Caius Valerius aan zijn verslag. Hij schreef moeizaam en onhandig. Sommige woorden kon hij niet schrijven. Daarom ging hij de volgende dag terug naar Ravenna en verzocht om een onderhoud met de praetor.

‘Ik schrijf een verslag over mijn belevenissen gedurende mijn diensttijd in Judea en Galilea. Ik mis echter de vaardigheid om alle woorden te schrijven. Kunt u mij een goede scriptor aanbevelen?’

‘Welzeker, Caius Valerius. U behoort tot een van de belangrijke mannen in deze stad. Uw verhaal dient opgeschreven te worden indien u dit wenst, ik zal een scriptor sturen.’

Ze namen afscheid en een dag later meldde zich een jongeman bij Caius. De praetor had hem gestuurd om Caius te ondersteunen. Na enkele dagen van overdenken, dicteren en schrijven, voltooide de scriptor het verhaal van Caius. Die bedankte de jongeman en gaf hem een passende beloning.

‘Wat had Caius Valerius te schrijven?’ vroeg de praetor toen de scriptor zich bij hem meldde.

‘Een verslag over zijn tijd in het legioen, waarbij een belangrijk deel was gewijd aan een terechtstelling die hij moest uitvoeren. Een man genaamd Marcus Latheranius kocht hem om, hij ontving een vermogen. Hij moest ervoor te zorgen dat een Arameeër genaamd Jezus, een kruisiging zou overleven. Jezus was een veroordeelde opstandige.’

Marcus Latheranius is een bekende naam in Rome, bedacht de praetor zich.

‘Zwijg hierover, ik zal uit laten zoeken waarom deze veteraan een vermogen heeft ontvangen van een patriciër om een veroordeelde opstandeling te redden. “Jezus”, heette die veroordeelde?’

‘Ja, praetor, maar nu schijnt men hem ook “Christos” en “Messias” te noemen. Dat heeft Caius geschreven.’

De praetor maakte zijn notities en schreef een brevis, een kort bericht, naar Marcus Latheranius. Na enkele weken kreeg hij een brevis, terug.

‘Onderschep dit verslag. Ik wil niet dat het verhaal van deze man bekend word. Ik zal u iemand sturen voor uitleg en verdere procedures, u moet het verslag van Caius Valerius in handen zien te krijgen en overhandigen aan mijn boodschapper. Het is belangrijk, de veiligheid van Rome staat op het spel.’

De volgende dag bezocht de praetor, samen met twee legionairs, Caius Valerius.

‘Caius Valerius, uw verslag dient ingeleverd te worden bij mij op bevel van, praefectus Marcus Latheranius, hij stuurt iemand die u nader zal inlichten.’

Caius overhandigde het verslag aan de praetor. Waarom de scriptor de praetor had ingelicht over zijn verslag wilde hij niet weten. Hij wist dat Marcus Latheranius niet wilde dat hij zijn verslag zou schrijven. De goden hadden hem dit opgedragen. Nadat hij had geschreven over wat hij had beleefd, was hij opgelucht. Wat er met zijn verhaal gebeurde vond hij niet belangrijk, zolang het maar niet werd vernietigd. De praetor was ook opgelucht. Hij stuurde de legionairs terug naar hun castra en nam het verslag mee naar zijn eigen woning. Voordat hij het zou meegeven aan een boodschapper van Latheranius, wilde hij het eerst zelf lezen. Als een patriciër als Marcus Latheranius iets te verbergen had moest hij daarover weten. Ongetwijfeld zou ook hij een fortuin kunnen krijgen, net zoals de veteraan Caius Valerius.

Wat kon de relatie zijn tussen een man als Marcus Latheranius en een gekruisigde Arameeër?

Nadat hij het verhaal had gelezen wist hij dat Marcus Latheranius ongehoorzaam aan de keizer was geweest. Rome had een opstandeling veroordeeld en hij had hem gered door omkoping. De rechtspraak van Pontius Pilatus was genegeerd door een man die nu gold als een favoriet van de keizer. *Mijn fortuin is gemaakt!* dacht de praetor. Hij besloot om dit verslag voorlopig thuis te bewaren, hoe minder mensen ervan wisten, hoe beter voor hem.

Enkele dagen later verscheen een man in de stad die zich meldde bij de praetor. Hij stelde zich niet voor, in plaats daarvan legde hij een document op de tabula van de praetor, een diploma van Marcus Latheranius.

‘Het verslag?’ vroeg de man. ‘En de woonplaats van Caius Valerius.’

De praetor gaf hem een beschrijving van de plaats waar de villa van Caius stond. Toen ging hij achterover zitten en keek de boodschapper glimlachend aan. ‘Ja, het verslag. Ik las het en ik ben geschrokken van de inhoud. Marcus Latheranius dient verantwoording af te leggen voor zijn wandaad in het verleden. Ik zal daar melding van moeten maken, tenzij uw meester mij een passende oplossing kan bieden.’

‘Het verslag!’ herhaalde de man met een strenge stem.

De praetor liet zich niet van de wijs brengen. Hij pakte een rol en tikte daarmee op zijn tabula. De man stond op en trok een mes uit zijn gordel. Voordat de praetor kon reageren sneed de man hem de keel door

en griste de rol uit zijn handen. Terwijl de praetor doodbloedde, opende hij de rol en zag meteen dat het niet het verslag was van Caius Valerius. Hij keek naar de praetor die uit zijn zetel was gegleden en trap-pelend en gorgelend rondwentelde in zijn eigen bloed. Van deze man zou hij geen antwoorden meer krijgen. Hij vervloekte zijn impulsiviteit. Koortsachtig opende hij allerlei rollen en kaften die in het tabulium verspreid lagen. Hij vond niet wat hij zocht en keek vertwijfeld om zich heen. Er stonden enkele kasten langs de muren, gevuld met kaften en rollen. Teveel, hij had geen tijd om dit allemaal te doorzoeken. Alles moest dan maar vernietigd worden. Hij legde verschillende rollen en kaften bij elkaar, maakte meerdere stapels, en gooide er brandende kaarsen op. Het uitgedroogde papyrus en perkament vatte snel vlam en het vuur greep in een razend tempo om zich heen.

De praetor was al dood toen de vlammen hem bereikten en zouden verteren. De onbekende man verliet het gebouw, er was nog geen rook te bemerken. Hij nam zijn paard en reed de stad uit. Net buiten de poort hoorde hij geroep achter zich. De brand was ontdekt, maar hij wist dat het schrijfwerk verloren zou gaan. Snel reed hij naar de villa van Caius Valerius. Die zat op de veranda en koesterde zich in de zon. Hij stond op toen de man halthield voor hem, van zijn paard afsteeg trap op trap op liep, naar de veranda.

‘Caius Valerius?’

‘Ja, dat is mijn naam. Wie bent...’

Nog voordat Caius zijn vraag had kunnen stellen trok de man zijn mes en sneed Caius Valerius in een snelle beweging de keel door. Daarna stooft hij naar binnen en trof Morela aan in de coquina. Ze was volledig verrast maar het lukte haar om een kruik naar het hoofd van de moordenaar te slingeren. Ze vluchtte naar buiten en zag haar geliefde echtgenoot op de veranda in een groeiende plas bloed liggen. Angst, verdriet en woede sloegen gelijktijdig toe bij haar. Ze draaide zich om en liep haar belager recht in de armen. Ze vocht, ze krabde en ze beet. Haar belager was echter te sterk en doorboorde haar hart met zijn mes. Snel sleepte hij de lichamen naar binnen en zocht zoveel mogelijk brandbaar materiaal bij elkaar. Hij ontstak op meerdere plaatsen vuur en reed daarna in de richting van het woud.

Korte tijd later werden de resten van Caius en Morela ontdekt in de rokende puinhoop van hun villa. De stad sprak nog lang van de branden en de dood van enkele van haar inwoners. Wraak? Hield het ver-

band met elkaar? Niemand vond een verklaring. De bezittingen van Caius Valerius gingen naar de vader van Morela. Zij bouwden de villa weer op en zouden hun oude dag slijten op het land waar hun geliefde dochter en schoonzoon waren vermoord.

De vrouw van de vermoorde praetor gaf alle geschriften, waaronder het verhaal van Caius Valerius, aan de nieuwe praetor. Die las ze niet maar besloot om ze te archiveren.

En zo kwam het verhaal van Caius Valerius in het scriptorium van Ravenna terecht.

Jeruzalem, het jaar 49

Een aantal apostelen had met Marcus Latheranius gesproken. Ze hadden zich laten overhalen om de leer van hun meester tot ver buiten de grenzen van Judea en Galilea te verspreiden. Als tegenprestatie schonk Marcus hen geld zodat ze hun werk konden doen en in staat waren om kleine gemeenschappen te stichten. Hij was tevreden, de leer begon wortel te schieten zonder dat hij zich kwetsbaar hoefde op te stellen.

Het leek de christenen te lukken om indruk te maken met hun leer. Iedereen die deze leer aanhing werd een rustige burger die zijn afdrachten betaalde en berustte in zijn lot omdat er vooruitzichten waren op een beter leven na de dood. Steeds meer slimme leiders zagen dat de gevolgen van deze leer hun bestuur aangenamer en minder complex maakte. Berusting, loutering en liefde speelden een grote rol in de leer van Jezus, precies wat enkele ambitieuze Romeinen zochten. Daarom lieten ze de apostelen hun gang gaan, christenen waren gezagsgetrouwe burgers en het probleem dat ze weigerden om de imperator als oppergod te erkennen deed veel Romeinen niet. Ze wisten zelf ook maar al te goed dat geen enkele imperator ook maar iets van goddelijkheid in zich droeg. Zo kon het dat de apostelen met veel succes rondgingen en vaak beschermd werden door invloedrijke Romeinen.

Simon Petrus behoorde tot de apostelen die Jezus persoonlijk had gekend. Steeds vaker noemde men hem "Petrus", de Latijnse verbastering van Petros, de rots. Hij had nooit iets van zijn meester gehoord over de naleving van de Joodse wetten. Jezus, had altijd alleen maar

gesproken over aanvaarding, verzoening en liefde. Iedereen kon toetreden tot zijn rijk ongeacht zijn ras of status. Strijdvaardig als Simon Petrus was, had hij de uitnodiging van de Farizeeën aanvaard om zijn stellingen in Jeruzalem te verdedigen. Hij wilde niet alleen voor de kibbelende Farizeeën verschijnen. Daarom was Paulus meegekomen. Hij behoorde niet tot de oorspronkelijke apostelen. Sterker nog, Paulus was een Jood die eerder de naam "Saul" had gedragen. Een Romeins staatsburger die christenen had vervolgd. Gaandeweg was hij steeds meer in de ban geraakt van hun vergevingsgezindheid en berustende houding. Paulus kon lezen en schrijven, Paulus zou Simon Petrus bijstaan door hem te wijzen op gebeurtenissen die waren vastgelegd op geschrift en vermeld moesten worden. Barnabas, een vriend van Simon Petrus, had Paulus overgehaald om zich aan te sluiten bij de sekte. Paulus zou zijn innerlijke rust vinden, de anderen konden gebruik maken van zijn lees- en schrijfvaardigheden.

Nu was Paulus, na Petrus, de belangrijkste man van de sekte. Ook Barnabas was naar Jeruzalem gekomen. Jaren geleden, toen hij nog Josef de Leviet heette, was hij uit Cyprus naar het vaste land getrokken en had zich aangesloten bij de christenen. Hij kende een man op het eiland die volledig voldeed aan de beschrijving van de apostelen. Die man was Jezus en het verhaal dat Jezus was gekruisigd en uit het dodenrijk was teruggekeerd moest bewaard blijven. Hij kende Maria Magdalena en hij kende de kinderen van Jezus. De meester van Barnabas, Marcus Latheranius, had hem bevolen om Jezus te bewaken en hem weg te houden bij zijn oude volgelingen. Toen Marcus Latheranius de bewaking van Jezus had overgedragen aan een Romeinse bestuurder op het eiland, kreeg Barnabas de opdracht om zich aan te sluiten bij de sekte en zoveel mogelijk op te tekenen over de verspreiding van de leer. Marcus Latheranius wilde al die aantekeningen hebben, hij wilde weten wat er verteld werd en waar de aanhang het sterkst was. Barnabas kende de plannen van zijn Romeinse meester niet. Uiteraard zweeg hij over het bestaan van Jezus op Cyprus tegen Petrus, Paulus en de anderen.

Hun bijeenkomst vond plaats in een van de oude villa's in de buurt van de tempel. Petrus, Paulus en Barnabas werden ondersteund door enkele oude volgelingen van weleer, zij zouden getuigen. Op deze belangrijke dag wisten de drie mannen de Farizeeën ervan te overtuigen dat Jezus nooit enig verband had gelegd met de Thora. Het besnijden en het verbod op onrein voedsel werden niet voorgeschreven door

Jezus. Petrus bezwoer dat Jezus wijn had gedronken en vlees had gegeten dat de joden als onrein beschouwden. De conclusie was dat men wel tot een ordening moest komen. De verhalen van de apostelen vroegen om meer eenduidigheid. Paulus zou alles dat was opgetekend samenbrengen en ervoor zorgen dat de apostelen hun leer als "de Leer" zouden verkondigen. Paulus begon de Hebreeuwse en Aramese stukken de verzamelen en te vertalen in het Grieks.

In het begin van het jaar 51 zaten de drie mannen in de grote zaal van het paleis van Marcus Latheranius te wachten. Toen de Romein voor hen verscheen had hij zijn zoon, Jano, bij zich. 'Uw verzamelde werken hebben een grote waarde voor mij,' zei Marcus. 'Ik ben een christen, en ik wil de leer naar Rome brengen. Rome vervalt tot anarchie en deze leer zou voor een nieuwe orde kunnen zorgen. Daarvoor moet er echter eenduidigheid zijn. Van Barnabas heb ik begrepen dat u enkele jaren geleden tot afspraken bent gekomen over de bundeling van uw lofzangen en verhalen. Van Paulus zou ik graag vernemen in hoeverre het gelukt is om de werken te verzamelen en te herschikken.'

Paulus was verbaasd, deze Romein was zeer goed op de hoogte van zijn daden. Hij vertelde Marcus over de status en tegenstrijdigheden.

'Helaas is er geen tijd meer om verder onderzoek te verrichten,' zei Marcus Latheranius. 'Ik verzoek u om uw werk tijdelijk ter beschikking te stellen voor enkele van mijn scriptoren. Zij zullen kopieën maken die ik zal meenemen als ik naar Rome vertrek. Daar zal ik beginnen met de verkondiging van de leer van Jezus en de kans bestaat dat ik u op korte termijn zal uitnodigen om mij te ondersteunen in mijn werk in Rome.'

Alle apostelen waren vereerd. Een man met status zou in Rome de voorbereidingen gaan treffen om de leer ook in het machtscentrum van de wereld te verkondigen.

Rome, rond het jaar 54

In het jaar 52 verliet Marcus Latheranius Alexandrië. Hij werd ontheven van zijn post en keerde terug naar Rome om de senaat in te lichten over de situatie in Alexandrië en Aegyptus. De handel in exotische dieren bleef hij bedrijven, voor hem een belangrijke bron van inkomsten die hem tot grote rijkdom bracht. Hij had zich goed voorbereid en het werk van Jezus uitgebreid bestudeerd. De tegenstrijdigheden waren groot, het werk van Jezus week regelmatig af van wat zijn apostelen hadden gedictieerd aan verschillende schrijvers. Marcus vond het niet erg, sommige delen van de apostelen spraken meer tot de verbeelding dan de opsommingen en gedachten van Jezus. Marcus maakte zijn eigen verhaal, hij voegde en schikte net zolang totdat hij een verhaal had dat zou aanslaan bij de menigte in Rome. Hij had verraad gepleegd tegenover Pontius Pilatus, dus ook tegenover de imperator. Zijn bronnen moesten daarom naar de apostelen wijzen. Zijn vazallen zaten op Cyprus, op het goede moment zouden ze opstaan, nu was nog niet het goede moment. Eerst moest Marcus Latherani de gunst van het volk winnen. Hij wist dat een deel van de senaat haar oude macht terug wilde, een ander deel wilde van de imperator af. Deze leer zou een wapen zijn. Dit keer zou de Praetoriaanse Garde niet bepalen wie de macht zou krijgen. Met zijn leer zou hij het plebs en het grootste deel van de senaat achter zich krijgen. Het zou hem tot de machtigste man van het rijk maken. Geen imperator, de senaat zou weer regeren. Marcus Latherani verkoos een andere weg, hij wilde de rol van pontifex maximus. Nu nog een symbolische taak, maar hij zou ervoor zorgen dat de wereldlijke macht zou wijken voor de geestelijke macht. *"Sanctus spiritus"*

Marcus was een ambitieuze man. Hij wilde veel van de bijzondere uitspraken van Jezus op zijn conto hebben. Dat zou hem nog meer aanzien geven en sneller bij zijn doel brengen. Hij droeg Jezus en zijn volgelingen beslist geen kwaad toe, hij begreep wat Jezus bedoelde. Maar Jezus was een gewone man, in het decadente Rome werd niet naar de woorden van gewone mensen geluisterd. Hij was een patriciër, een edele met macht en invloed. Marcus Latheranius was ervan overtuigd dat de leer van de eenvoudige Jezus uit Nazareth bij hem in betere handen was. Wat Jezus had bedacht en zijn apostelen hadden uitgedragen zou hij in Rome prediken. Het duurde twee jaar voordat Marcus zich een vooraanstaande positie had verworven binnen de

senaat. Lulia Agrippina Minor was de machtigste vrouw in het Rijk. Nicht van de goddelijke Tiberius, zuster van de waanzinnige Caligula, echtgenote van de stamelende Claudius en moeder van Nero, aan vier keizers was zij verbonden. Nog steeds stuurde zij achter de schermen. Voor Marcus Latheranius was zij nog steeds het object om zijn pijlen op te richten. Hij vroeg om een audiëntie bij haar en als vriend van het huis kreeg hij die ook meteen. De vriendschap tussen de familie van de keizers en de Latherani, die stamde uit de dagen van de goddelijke Augustus, was weer helemaal hersteld. De Latherani, dierenhandelaren en geldverstrekkers, bezorgden de heersende imperators opnieuw grote sommen geld in ruil voor privileges.

‘Marcus Latheranius, kom verder en laat me je bekijken.’

Marcus liep naar voren en boog voor haar.

‘Wel, de jaren lijken geen vat op jou te krijgen. Wat kan ik voor je betekenen? Voor vrienden ben ik gul, voor mijn vijanden ben ik genadeloos.’

‘Augusta Lulia Agrippina, ik ben vereerd dat het u behaagt om mij te ontvangen. Ik vraag u geen gunst. Sterker nog, ik wil u iets aanbieden, een leer, een leefwijze die op dit moment groeiende is in de streken tussen Byzantium en Alexandrië. Een grote vrouw als u moet hiervan op de hoogte zijn. De leer zou een bedreiging kunnen vormen voor het rijk, maar wie ermee om kan gaan kan de leer tot een wapen smeden.’

‘Dat klinkt raadselachtig, interessant.’

‘Ik heb hier een Latijnse vertaling voor u. Het betreft de religieuze leer van een man genaamd, Jezus Christus. Een eenvoudige leer die veel complexiteit uitsluit. Ik verneem dat de volgelingen zich tot rustige burgers ontwikkelen. Godvrezend en hopen op een beter leven in het hiernamaals door zich barmhartig en devoot te gedragen. Ik vraag u deze leer te bestuderen en er uw voordeel mee te doen.’

‘Kijk kijk, beste Marcus. Hoe opmerkzaam van je. En wat moet jou dit brengen? Kom op, wees eerlijk, de Latherani geven niets weg zonder daarvoor iets terug te krijgen.’

Marcus zag haar ogen flikkeren. Haar gezicht was getekend door de jaren maar haar lichaam en blik hadden nog de vitaliteit van een jonge vrouw. Als haar ogen flikkerden betekende dat, dat er onderhandeld kon worden, dat had Marcus al van zijn vader geleerd. Het juiste protocol moest nu gevolgd worden, de augusta hield van het spel van loven en bieden.

‘Lees eerst, augusta,’ zei Marcus. ‘Als u hebt gelezen weet u of het geschrift waarde voor u heeft. Pas dan zullen we over mijn gewin praten.’

‘Dat staat me wel aan,’ zei de augusta. ‘Ga nu, want mij wachten nog meer verzoeken en je hebt me nieuwsgierig gemaakt. Vandaag nog zal ik lezen en ik beloof je dat je binnenkort van me zult horen.’

Marcus verliet het Palatium van augusta Agrippina. Zijn voorbereiding op dit moment had jaren geduurd, de teerling was geworpen. De augusta was en bleef een grillige vrouw en al zijn inspanningen konden tenietgaan als hij een verkeerd moment zou hebben gekozen. Deze machtige vrouw wist dat de ouderdom haar in zijn greep zou krijgen. Er zou een moment komen dat zij haar lichaam en schoonheid niet meer in de strijd kon werpen om mannen te manipuleren. Ook zij behoorde tot de Julisch-Claudische dynastie, maar Marcus had respect voor haar. Een intelligente vrouw die wist te overleven en te manipuleren. Ze had verderfelijke dingen gedaan. Ze had mensen vergiftigd, ze had voor hoer gespeeld en volgens de geruchten had ze, in de wilde dagen dat haar broer Caligula de keizer was, zelfs het bed met haar broer en zuster gedeeld. Marcus wist dat het meeste op waarheid berustte. Maar Marcus wist ook dat ze slim genoeg was om haar slechte reputatie te gebruiken om angst te zaaien bij haar vijanden. Daarnaast wist hij ook dat ze haar wilde broer destijds nog redelijk in toom kon houden en dat ze imperator Claudius met raad en daad bijstond in de dagen dat hij regeerde. Maar ze bleef een vrouw die de absolute macht wilde, ook nu ze ouder werd. Ze kende geen bescheidenheid en geen compromissen.

Na vijf dagen meldde zich een boodschapper bij Marcus.

‘Augusta Lulia Agrippina nodigt u uit om deze middag nog met haar te praten over uw geschriften.’

Meer hield de boodschap niet in, het klonk eerder als een bevel dan een uitnodiging en Marcus wist dat ze had toegehapt.

‘Ik heb het verhaal met belangstelling gelezen en ik ben diep onder de indruk,’ begon ze nadat het Marcus was toegestaan om binnen te treden. ‘Ga zitten, we vergeten het protocol. Eet fruit en spreek tegen een goede vriendin. Je vertelde me dat deze leer zich uitbreidt in het oosten?’

‘Ja, augusta. De volgelingen van Jezus trekken rond en vertellen over zijn leer. Vooral de armen vinden troost en hoop, maar ook de rijken

willen zich graag naar zijn leer richten zodat hun rijke leven ook na hun dood een feest zal blijven. Het paradijs moet iets moois zijn. Daarbij komt dat ze zien dat hun slaven beter te hanteren zijn als ze christenen zijn. De leer eist trouw aan het gezag, devotie en berusting.'

'Ja, het innerlijke koninkrijk, dat zou toch wat zijn. Ik geloof er helemaal niets van, mijn beste Marcus. Maar ik zie hier wel een goed instrument om de goddelijke macht van de imperator te vergroten. Ik ben je dankbaar en je hebt een beloning verdiend. Vraag me je prijs en vertel me daarna meer. Maar vraag geen te hoge prijs, ik wil mijn goede humeur graag behouden.'

'Wat ik vraag is het volgende, augusta. Ik vraag om het voorrecht het palatium van een van uw neven te mogen kopen, het wordt al enige tijd niet meer bewoond en ligt buiten de muren ten zuiden van de stad. Ik zou mijn commercium daar beter kunnen uitoefenen, zowel voor u in de senaat als voor mijn persoonlijk gewin. Daarnaast zou ik graag de verbreiding van de nieuwe leer op me willen nemen. Ik heb er veel over gelezen en ik denk dat het tot meer macht bij de imperator zal leiden als ik tijdelijk optreed als pontifex voor deze leer.'

'Dacht ik het niet,' lachte Agrippina. 'Een goede prijs voor goede informatie. Ik ga akkoord op voorwaarde dat je me nu meer gaat vertellen over hoe deze leer wortel zou moeten schieten in een stad als Rome met al haar sektes en tempels.'

Marcus vertelde over zijn ideeën en de augusta luisterde aandachtig. Pas laat in de middag vertrok hij. Hij voelde zich goed, hij liep meteen naar de villa van Linus, de man die hem al meer dan een jaar hielp met het opbouwen van een netwerk om de leer te kunnen verspreiden onder de patriciërs.

In de maanden die volgden gebeurde niet wat Marcus Latheranius had gehoopt. Augusta Agrippina was uiterst terughoudend in haar aanpak. Ze had met enige regelmaat contact met Marcus. De augusta had haar eigen zorgen, haar zoon raakte steeds meer verslaafd aan de geneugten van het leven. Macht beschouwde hij als iets dat hem was gegeven, hij begreep niet dat macht tijdelijk was en dat er altijd om macht gevochten werd, een kunst die zijn moeder als geen ander verstond. Hij raakte in de ban van de mooie Poppaea Sabina, de vrouw van een van zijn gardeleden. Nadat hij de man een gouverneurschap in een ver gebied had opgedragen, en een flinke som had betaald, werd Poppaea de geliefde van de imperator. "Nero" werd hij nu door

iedereen genoemd. Een man die eerder bekend stond om zijn wilde leven dan grote daden op het slagveld of in de senaat. Poppaea bracht hem het hoofd op hol. Poppaea kreeg meer invloed op hem dan zijn moeder, en wat niemand verwachtte, Poppaea won de strijd van Agrippina.

Het bericht in het jaar 59 dat Agrippina tijdens het nuttigen van de maaltijd onwel was geworden en helaas het leven had verloren deed Rome, en de Praetoriaanse garde, groot verdriet. Deze vrouw, die zolang een rol had gespeeld in de Julisch-Claudische dynastie was gestorven. Vrijwel direct na de dood van augusta Agrippina braken de wilde tijden aan die Marcus deed denken aan de dagen van de waanzinnige Caligula. Al snel bleek dat Nero nog veel erger was dan Caligula. Zijn rol als pontifex van de christenen werd hem ontnomen, alleen de goddelijke Nero was de pontifex maximus, geen uitzonderingen voor de sekte van de christenen.

Marcus Latheranius zag zijn kans op meer macht steeds kleiner worden. In zijn radeloosheid begon hij te konkelen en te stoken. In het jaar 63 kondigde hij voor het eerst in het openbaar aan dat de misstanden, veroorzaakt door Nero, het rijk in de afgrond zouden duwen. De moraal in Rome kende een dieptepunt. Prostitutie, afpersing en roof waren een bron van inkomsten voor menig patriciër waarbij Nero zelf regelmatig een hoofdrol speelde. Hij had eerst zijn moeder en later zijn vrouw laten vergiftigen, dat stond nu vast. Het bleek dat Poppaea Sabina niet meer was dan een beruchte meretrix, een hoer. Dat belette Nero niet om haar te huwen.

Marcus Latheranius was te vroeg geweest met zijn openlijke kritiek. Nog steeds bleek Nero voldoende macht te bezitten om een opstand neer te slaan. Het hoofd van de Praetoriaanse garde, Tigelinus, koos de kant van zijn imperator omdat die hem veel meer te bieden had dan een man als Marcus Latheranius. Marcus werd opgepakt en zonder pardon terechtgesteld. Zijn zoon, Jano Plautius Latheranius was niet meer te troosten. Op het forum riep hij zijn woede uit naar het volk. 'Alle verdorvenheid zou weg moeten branden uit Rome. De tiran, Nero, zij vervloekt!'

In een kleine domus in het zuiden van de stad zaten Linus, Anacletus en Clemens zich te verbijten. Zij vormden sinds kort het presbyterium van Petrus en Paulus.

'We zullen onze voorzorgsmaatregelen moeten nemen,' zei Linus.

‘We moeten de geschriften een veilige plek geven,’ meende Anacletus. ‘Het zal niet lang duren of alle Latherani zullen worden uitgemoord door Nero. Hun palatia zullen branden of bezit van Nero worden, hun goederen zullen worden geroofd, daar mogen onze relieken niet bij zitten.’

‘We zullen snel moeten handelen, Jano is niet meer bij zinnen. Hij zal Nero uitdagen en zijn vader volgen in het graf,’ zei Clemens.

Zijn voorspelling bleek al spoedig waarheid. Maar tot grote verbazing van het drietal liet Nero de bezittingen van de Latherani ongemoeid.

In de jaren die volgden lukte het Linus en de zijnen om steeds meer Romeinen te bekeren tot het christendom. De voorspelling van Marcus Latheranius kwam uit. Steeds meer Romeinen keerden zich af van het zondige leven dat overal in Rome te zien was. De christenen werden invloedrijker en bekritiseerden Nero openlijk.

Het palatium van Latheranius werd grondig doorzocht door de garde van Nero. Linus en Anacletus hadden kans gezien om de laatste geschriften van Paulus en een cista van Marcus Latheranius in veiligheid te brengen. Marcus Latheranius had jaren geleden gezegd dat de inhoud van groot belang was en bij de belangrijkste relieken hoorde. Niemand wist wat er in de bewerkte cista zat. Linus opende de cista en zag dat de teksten in het Aramees waren geschreven. Alleen Petrus of Paulus zouden ze kunnen vertalen. Er waren joden in de stad, geen broeders van de christenen. Linus wilde niet dat de joden deze geschriften onder ogen kregen. Ze hadden een slechte naam, ooit hadden hun priesters het toegejuicht dat Jezus werd terechtgesteld. Ongetwijfeld waren het belangrijke documenten, Marcus Latheranius had jarenlang in de Levare geleefd, hij was de man die de leer naar Rome had gebracht. Linus en Anacletus besloten dat de inhoud van de cista toebehoorde aan Petrus en Paulus.

Rome, het jaar 64

De oude stad brandde!

‘Ga toch niet, meester Petrus,’ smeekte Linus. ‘Paulus werd gevangengenomen en mishandeld, men zegt dat men hem heeft gedood. Voor u zullen ze ook geen genade kennen.’

‘Maar mij wacht een beter lot in het koninkrijk van Jezus,’ antwoordde de oude man. ‘Ik zal weer bij hem zijn. En wie is bang om te sterven? Deed hij dat dan ook niet? Hij heeft aan het kruis geleden, Linus. Ik vrees de dood niet en Paulus zal ook geen angst kennen. Het is geen toeval dat deze brand woedt terwijl wij in de stad zijn. Wij zullen ons tonen, maar jij moet je verbergen. Jij bent mijn opvolger, jij moet de relieken bewaren en beschermen.’

Petrus gaf zijn ring aan Linus. ‘Neem deze ring, neem hem als teken voor de poorten van de hemel. Ik zal nu gaan en het lot delen van mijn broeders en zusters, ik kan ze nu, op dit moeilijke moment, niet in de steek laten.’

Wat Linus ook probeerde, het lukte hem niet om Petrus te weerhouden van zijn daad. ‘Er is nog zoveel te doen, meester. U was erbij, u bent getuige geweest. Er staat nog maar zo weinig geschreven.’

‘En daarom moet jij het werk voortzetten Linus, samen met Anacletus en Clemens. Jullie zullen de nieuwe apostelen zijn. Jullie hebben mij gekend zoals ik Jezus kende. Jullie moeten, ook in deze zware tijden, standvastig zijn. Jezus is al jaren dood, ook mijn aardse bestaan is eindig. Het ligt in jullie handen om de leer verder te verkondigen. Nero is bang voor ons en al moord hij duizenden van ons uit, voor iedere martelaar zullen er honderd opstaan.’

De oude Petrus riep het drietal samen en zegende hen door zijn hand op hun hoofd te leggen. Ooit had Jezus bij hem hetzelfde gedaan. Linus en de zijnen zouden Petrus nooit meer zien.

Keizer Nero maakte korte metten met de sekte van de christenen. Paulus werd gedood in zijn woning zuidelijk van het palatium Latherani. De christenen die bijeen waren gedreven in het circus van Nero werden daar bewaakt. Nero wilde dat menigeen kon zien hoe hardvochtig hij was tegenover zijn vijanden. Hij liet sommigen verbranden en hij gaf opdracht om leeuwen in het circus los te laten. Er volgde een afschuwelijke vertoning, de meeste gasten van Nero's walgden. De moed en berusting bij veel van de stervende christenen vormde de voedingsbodem voor de legende. Onder de toeschouwers in het circus